

Щербина Дар'я Петрівна

Здобувачка вищої освіти, магістр Соціально-психологічного факультету
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

ІГРОТЕРАПІЯ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Сучасна система спеціальної та інклюзивної освіти орієнтується на раннє виявлення порушень мовленнєвого розвитку (далі ПМР) у дітей дошкільного віку та їх своєчасну корекцію. Поширеність ПМР у поєднанні з емоційною вразливістю дошкільників призводить до труднощів у спілкуванні, ігровій взаємодії, входженні в дитячий колектив, що впливає на готовність до навчання в школі. Традиційні фронтальні форми логопедичної роботи не завжди забезпечують достатню мотивацію дитини, а також не повною мірою враховують потребу у вільній, емоційно насиченій активності.

У цьому контексті ігротерапія розглядається як ресурсний підхід, що поєднує корекційні логопедичні завдання з природними для дошкільника видами діяльності. Саме гра відкриває можливості для спонтанного мовленнєвого самовираження, опрацювання переживань, формування комунікативних сценаріїв у безпечному середовищі. Науково обґрунтована інтеграція логопедичної допомоги та ігротерапевтичних технік набуває ваги як практичне завдання для фахівців спеціальної педагогіки та логопедії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняних дослідженнях простежується тенденція до розширення корекційно-розвиткових методик за рахунок використання арт-терапевтичних і ігротерапевтичних засобів. В. Гладуш, Л. Борисова, К. Тіщина, Г. Супрун, Т. Хомин, С. Ловяшенко розкривають потенціал арт-терапевтичних технік у роботі з дітьми дошкільного віку з мовленнєвими труднощами, акцентуючи на емоційній залученості та сенсорному досвіді як умовах активізації мовленнєвої діяльності [1; 2; 4].

Д. Завітренко, І. Жигора, Н. Березенко аналізують підходи до розвитку зв'язного мовлення дітей із мовленнєвими порушеннями, описуючи прийоми поетапного формування висловлювання, моделювання тексту, використання наочних та ігрових опор для стимуляції самостійних висловлювань [5]. У працях Т. Збиківської окреслено можливості логопедичної роботи з

дошкільниками засобами ігротерапії; авторка наголошує на структурованому включенні мовленнєвих завдань у сюжетно-рольові та дидактичні ігри [6].

А. Лебідь, Н. Науменко, В. Гладуш розглядають формування комунікативних навичок у старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями, підкреслюючи значення ігротерапії для створення ситуацій реальної взаємодії, у яких відпрацьовуються мовленнєві ініціативи, реакції та невербальна підтримка спілкування [3; 4; 7]. О. Стахова та Д. Максименко описують ігрові методи логопеда в роботі з молодшими школярами з мовленнєвими порушеннями, демонструючи потенціал гри для підтримки навчальної мотивації та закріплення мовленнєвих навичок у навчальній діяльності [8].

На зарубіжному рівні S. Danger та G. Landreth обґрунтовують дитинорозцентровану групову ігрову терапію для дітей із мовленнєвими труднощами, показуючи, що вільна символічна гра за умови чітко окреслених меж сприяє зниженню тривожності та зростанню мовленнєвої активності [9]. Водночас проаналізовані праці переважно зосереджуються або на окремих техніках, або на окремих вікових чи нозологічних групах. Недостатньо описаною залишається цілісна модель логопедичної допомоги дошкільникам з ПМР, у якій ігротерапія використовується як системоутворюючий компонент із чітко визначеними етапами, завданнями та механізмами перенесення набутих мовленнєвих навичок у повсякденне спілкування.

Метою є теоретичне обґрунтування можливості логопедичної допомоги дітям дошкільного віку з ПМР засобами ігротерапії та окреслити модель організації ігротерапевтичних логопедичних занять, що забезпечує розвиток зв'язного мовлення й комунікативних навичок у природному для дитини ігровому середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Порушення мовленнєвого розвитку у дошкільному віці характеризуються комплексністю: поєднанням недорозвинення фонетико-фонематичної, лексико-граматичної та комунікативної ланок, часто у контексті загальної емоційно-вольової незрілості. Для логопеда це означає потребу в такій організації корекційної допомоги, яка одночасно впливає на мовленнєві й емоційно-поведінкові прояви дитини, підтримує самооцінку та суб'єктну позицію в спілкуванні.

Ігротерапевтичний підхід у логопедичній практиці доцільно розглядати як інтеграцію трьох взаємопов'язаних компонентів: спеціально організованих мовленнєвих завдань, ігрових форматів взаємодії та емоційно підтримувального середовища. У роботі з дошкільниками з ПМР це

втілюється в поєднанні сюжетно-рольових, комунікативно-мовленнєвих, сенсомоторних та арт-терапевтичних ігор, у яких логопед цілеспрямовано моделює ситуації діалогічного та монологічного мовлення [1, с. 8].

Запропонована модель логопедичної ігротерапевтичної допомоги включає чотири взаємопов'язані етапи. Перший – діагностико-орієнтаційний – передбачає збирання інформації про структуру мовленнєвого порушення, рівень ігрової діяльності, особливості емоційного реагування та сімейної взаємодії. На цьому етапі важливо виявити, які ігрові сюжети дитина ініціює самостійно, як використовує мовлення у грі, наскільки залежить від дорослого в побудові спільної діяльності [5, с. 162].

Другий – адаптаційно-мотиваційний етап – спрямований на встановлення довірливого контакту й формування позитивного ставлення дитини до логопедичних занять. Домінують вільні символічні та сенсомоторні ігри з мінімальним директивним втручанням дорослого, поступовим введенням простих мовленнєвих завдань (називання, повторення, короткі описові висловлювання). Саме тут значення мають дитинорозцентровані принципи, описані у роботах S. Danger та G. Landreth: прийняття, чіткі, але м'які межі, відмова від оцінних суджень [9, с. 95].

Третій – корекційно-розвитковий етап – характеризується зростанням частки структурованих ігор, у які вмонтовано логопедичні завдання: формування фонематичного сприймання, уточнення та активізація словника, відпрацювання граматичних конструкцій, послідовне розширення реплік до зв'язних висловлювань. За Т. Збіківською, сюжетно-рольові та дидактичні ігри з регульованим змістом дозволяють поєднувати корекційні вправи із збереженням елементів творчої активності [6, с. 116]. Досвід А. Лебідь і Н. Науменко демонструє, що групові ігротерапевтичні форми сприяють формуванню комунікативних навичок через необхідність координувати дії, домовлятися, розподіляти ролі [7, с. 194].

Четвертий – узагальнювально-трансферний етап – спрямований на перенесення сформованих мовленнєвих умінь у повсякденне спілкування дитини з однолітками та дорослими. Логопед організовує ігри, максимально наближені до реальних життєвих ситуацій (гра «дитячий садок», «магазин», «лікарня»), залучає вихователів і батьків до підтримки нових мовленнєвих стратегій дитини у природних умовах. Ігрові методи, описані О. Стаховою та Д. Максименком для молодших школярів, можуть адаптуватися до старших дошкільників, коли йдеться про навчальні ігри, що моделюють типові освітні ситуації [8, с. 461].

Важливим компонентом моделі виступає поєднання ігротерапевтичних технік з елементами арт-терапії: малювання, ліплення, казкотерапія, театралізовані мініатюри. Л. Борисова та співавтори підкреслюють, що такі форми діяльності дозволяють м'яко актуалізувати емоційний досвід дитини та підвищити її внутрішню готовність до мовленнєвого самовираження [1, с. 9]. Водночас розвиток зв'язного мовлення, за даними Д. Завітренко, І. Жигори, Н. Березенко, потребує спеціальної роботи з побудови структури висловлювання, що реалізується у вигляді колективного складання історій, казкових сюжетів, сценаріїв ігор [5, с. 163].

У результаті реалізації окресленої моделі очікується зростання частоти й варіативності ініційованих дитиною мовленнєвих звертань, ускладнення структури висловлювань, покращення розуміння інструкцій, а також стабілізація емоційного стану, зниження тривожності під час мовленнєвих ситуацій. Узгодження ігротерапевтичних підходів з логопедичною програмою створює передумови для системної підтримки дитини з ПМР у межах інклюзивного освітнього простору.

Висновки. Ігротерапія розглядається як методологічна основа побудови логопедичної допомоги дітям дошкільного віку з ПМР, оскільки дозволяє поєднувати корекційні завдання з природними формами дитячої активності. Системна організація ігротерапевтичних занять у чотирьох етапах забезпечує поступовий перехід від вільної гри до цілеспрямованого формування мовленнєвих і комунікативних навичок із подальшим перенесенням результатів у повсякденне життя.

Поєднання сюжетно-рольових, дидактичних, сенсомоторних та арт-терапевтичних ігор створює умови для водночас когнітивного й емоційного розвитку дитини, підтримки її суб'єктної позиції, формування досвіду успішної комунікації з дорослими та однолітками. Участь родини та педагогів дошкільного закладу в реалізації ігротерапевтичної програми посилює сталість досягнутих змін, оскільки забезпечується узгодженість вимог і підтримки в різних середовищах.

Перспективи подальших розвідок пов'язані з емпіричною перевіркою ефективності різних варіантів ігротерапевтичних логопедичних програм для дітей з ПМР, диференціацією підходів залежно від структури порушення, рівня інтелектуального розвитку та супутніх емоційно-поведінкових труднощів. Актуальною залишається розробка методичних рекомендацій для батьків щодо використання ігротерапевтичних прийомів у домашніх умовах, а також інтеграція цифрових ігрових ресурсів у логопедичну практику за

умови збереження дитиноцентричного, емоційно безпечного характеру взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Борисова Л. С., Тищина К. О., Супрун Г. В., Хомин Т. В., Ловяшенко С. О. Особливості використання арт-терапевтичних технік під час корекційно-розвиткової допомоги дітям дошкільного віку з мовленнєвими труднощами. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2024. С. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13729813>.
2. Гладуш В.А., Комінко А.В. Інтеграційна модель розвитку пізнавальних процесів дітей з ООП засобами LEGO / «Наукові перспективи» Серія «Педагогіка». No 6 (12) 2021 DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-6\(12\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-6(12))
3. Гладуш В.А. Інклюзивна освіта та здоров'я дітей з психофізичними порушеннями: проблеми сьогодення / «Спеціальна освіта: стан та перспективи» Харків, 17-18 травня 2017 року) / за ред. О.І. Проскурняк, Харківська гуманітарно-педагогічна академія, с. 185-189.
4. Гладуш В.А. Післядипломна педагогічна освіта дефектологів в Україні: тенденції, виклики, перспективи. Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи. [колект. моногр.] Харків, 2020. 394-412 с.
5. Завітренко Д., Жигора І., Березенко Н. Розвиток зв'язного мовлення в дітей із мовленнєвими порушеннями. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2025. Вип. 219. С. 158–165.
6. Збиківська Т. А. Логопедична робота із дітьми дошкільного віку засобами ігротерапії. *Стан та перспективи розвитку спеціальної освіти та інклюзії: збірник тез наукових робіт учасників конференції*. 2025. С. 113–117.
7. Лебідь А. В., Науменко Н. В. Формування комунікативних навичок у старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями засобами ігротерапії. У: Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами: збірник наук. праць Третьої всеукраїнської конференції (Харків, 13–14 травня 2025 р.). Харків, 2025. С. 193–195.
8. Стахова О. О., Максименко Д. А. Ігрові методи логопеда в роботі з дітьми молодшого шкільного віку з мовленнєвими порушеннями. 2025. С. 458–462.
9. Danger S., Landreth G. L. Child-centered group play therapy with children with speech difficulties. *International Journal of Play Therapy*. 2005. Vol. 14, No. 1. P. 81–102.